

ПІДСТАВИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Роман Ілліч ЛОГІН,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Під час досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень часто виникають ситуації, коли потрібно застосувати запобіжні заходи задля створення сприятливих для вирішення завдань кримінального провадження умов, недопущення/припинення протидії досудовому розслідуванню та забезпечення дієвості кримінального провадження. Проте, враховуючи те, що запобіжні заходи є заходами кримінального процесуального примусу та пов'язані з обмеженням прав і свобод людини, процедура їх застосування повинна бути чітко регламентованою. Тому підстави та умови застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні, в тому числі під час досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень, повинні бути чітко регламентовані кримінальним процесуальним законодавством. У такому разі суб'єкти, уповноважені їх застосовувати, будуть розуміти алгоритм своїх дій, що, своєю чергою, зменшить вірогідність і кількість випадків допущення порушень під час застосування запобіжних заходів, а значить і порушень прав і свобод людини в результаті неправомірних дій уповноважених суб'єктів. Крім того, зрозумілість і однозначність тлумачення положень кримінального процесуального законодавства у частині визначення підстав і процесуального порядку застосування запобіжних заходів є гарантією забезпечення захисту учасниками кримінального провадження своїх прав, свобод і законних інтересів.

Підстави застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень є категоріями, які потребують комплексного використання під час прийняття рішення про можливість і необхідність їх застосування в конкретному кримінальному провадженні. Зокрема, в ст. 177 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України законодавець розглядає підстави застосування запобіжних заходів із метою такого застосування. У ч. 1 цієї статті вказується, що «метою застосування запобіжного заходу є забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків, а також запобігання спробам: 1) переховуватися від органів досудового розслідування та/або суду; 2) знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення; 3) незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні; 4) перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином; 5) вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється,

обвинувачується» [1]. Тобто мета застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні в цілому та під час досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень зокрема полягає як у забезпеченні виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків, так і в запобіганні спробам можливої неправомірної поведінки підозрюваного, обвинуваченого під час кримінального провадження [2, с. 112].

Разом із тим у ч. 2 ст. 177 КПК України законодавець визначає підставу застосування запобіжного заходу в кримінальному провадженні. Вона включає в себе два компонента, які не є взаємовиключними, а навпаки – доповнюють один одного. Це, по-перше, «наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення», та, по-друге, «наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений може здійснити дії», передбачені ч. 1 ст. 177 КПК України [1]. Іншими словами, «під підставами обрання запобіжних заходів слід розуміти два види фактичних даних (доказів): докази, що встановлюють факт настання минулої події, і докази, що встановлюють можливість настання майбутньої події. До першої групи підстав відносяться докази, що підтверджують вчинення злочину і ступінь небезпеки особи, яка його вчинила. До другої – докази, що доводять можливість підозрюваного ухилитися від слідства і суду та відбування покарання, можливість перешкодження розслідуванню чи вчинення нових протиправних дій» [2, с. 117].

Проте більш детальний аналіз положень КПК України, які регламентують підстави та процесуальний порядок застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні, дозволяє дійти висновку, що варто розрізняти правову та процесуальну підставу застосування запобіжних заходів. У першому випадку мова йде про підстави, за наявності яких уповноважені суб'єкти вправі ініціювати питання про застосування запобіжного заходу. Вказані підстави зазначені в ч. 2 ст. 177 КПК України. У другому випадку мова йде про судові рішення, на підставі якого по відношенню до підозрюваного, обвинуваченого застосовується запобіжний захід. Процесуальна підстава застосування запобіжного заходу визначена в ч. 4 ст. 176 КПК України. Згідно з цією процесуальною нормою «запобіжні заходи застосовуються: під час досудового розслідування та до початку підготовчого судового засідання – слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором, або за клопотанням прокурора, а під час судового провадження – судом за клопотанням прокурора» [1].

Отже, з наведеного помітно, що правовою підставою застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою корупційного кримінального правопорушення та ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді вважати, що підозрюваний може не виконувати покладені на нього процесуальні обов'язки та спробувати переховуватися від органів досудового розслідування, вчинити дії зі знищення, псування доказової інформації, незаконного впливу на інших учасників кримінального провадження чи в інший спосіб перешкоджати кримінальному прова-

дження, продовжити кримінальну протиправну діяльність. Процесуальною підставою застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування досліджуваної категорії кримінальних правопорушень є ухвала слідчого судді за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором, чи прокурора. При цьому, якщо корупційне кримінальне правопорушення віднесене до підсудності Вищого антикорупційного суду (далі – ВАКС), процесуальною підставою застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування таких правопорушень є ухвала слідчого судді ВАКС за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (далі – САП), чи за клопотанням прокурора САП.

Окремо наголосимо, що застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень можливе лише за наявності правової та процесуальної підстав. Наявність тільки правової підстави дозволяє слідчому, прокуророві ініціювати питання про застосування запобіжного заходу. Разом із тим запобіжний захід не може застосовуватися за відсутності процесуальної підстави – відповідної ухвали слідчого судді, суду. Тому можна дійти висновку, що наявність правової підстави наділяє правом ініціювати застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні, а застосування таких заходів можливе тільки за наявності правової та процесуальної підстав.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651–VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
2. Фоміна Т.Г. Застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні: проблеми теорії та практики: монографія / наук. ред. О.О. Юхно. Харків: Панов, 2020. 576 с.